

6. Столбникова Е. А. Развитие критического мышления студентов педагогического вуза в процессе медиаобразования (на материале рекламы): монография / Е. А. Столбникова. – Таганрог : Кучма, 2006. – 160 с.

УДК 37.016 : 78

Чжуан Гуань

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИКИ ЗАСОБОМ ПОЄДНАННЯ ФОРМ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Специфіка процесу формування творчої активності на уроках музики розглядається в контексті двох підходів: гуманно-естетичного та компетентнісного (останній розглядається як сучасний симбіоз традиційних підходів: культурологічного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, дидактоцентричного та ін.). Визначено принципи навчання, серед яких: принцип загальності і доступності творчої діяльності; принцип педагогічної підтримки і партнерської взаємодії вчителя і учнів; принцип оптимального поєднання форм навчальної діяльності; принцип збалансованості розвитку емоційної, інтелектуальної і фізичної сфер особистості молодшого школяра; принцип варіативності змісту творчої діяльності дітей; принцип рефлексії результатів творчої діяльності.

Ключові слова: методологічні підходи, принципи навчання, творча активність, учні початкової школи.

Чжуан Гуань. Принципы формирования творческой активности младших школьников средствами сочетания форм учебной деятельности на уроках музыки. Специфика процесса формирования творческой активности форм рассматривается в контексте двух подходов: гуманно-эстетического и компетентностного (последний рассматривается как современный симбиоз традиционных подходов – культурологического, деятельностного, личностно-ориентированного, дидактоцентрического и др.). Определены принципы обучения, среди которых: принцип всеобщности и доступности творческой деятельности; принцип педагогической поддержки и партнерского взаимодействия учителя и учащихся; принцип заинтересованности творческой деятельностью; принцип оптимального сочетания форм учебной деятельности; принцип сбалансированности развития эмоциональной, интеллектуальной и физической сфер личности младшего школьника; принцип вариативности содержания творческой деятельности детей; принцип рефлексии результатов творческой деятельности.

Ключевые слова: методологические подходы, принципы обучения, творческая активность, ученики начальной школы.

Chuang Guan. Principles of formation of creative activity of younger schoolboys by means of combinations of forms of educational activity at music lessons. The specificity of the process of formation of creative activity of forms is seen in the context of two approaches: the humane and aesthetic competence (the latter is regarded as a modern symbiosis of the traditional approaches of cultural studies, activity-based, student-centered, Galactocentric etc.). Principles of learning, among which: the principle of universality and accessibility of creative activity; the principle of pedagogical support and partnership of teachers and students; the principle of interest in creative activities; the principle of optimal combination of forms of educational activity; the principle of balanced development of emotional, intellectual and physical spheres of personality of the younger school student; the principle of variation of creative activity of children; the principle of reflection of results of creative activity.

Keywords: methodological approaches, principles of teaching, creative activity, elementary school students.

У сучасній педагогічній науці неухильно зростає інтерес до проблеми розвитку творчої активності особистості. Це пов'язано з тим, що в нових соціально-економічних умовах відбулася переоцінка уявлень про найбільш необхідні, соціально значущі якості особистості: самостійність, ініціативність, новаторство, саме вони визначають рух до прогресу в житті суспільства. Відповідно підвищується увага до творчого розвитку особистості в загальноосвітній школі, де закладається фундамент загальної здатності особистості до творчого самовираження. Стратегічним завданням початкової школи на сьогоднішній день є формування у школяра компетентної особистості – бажання і здатності самостійно вчитися, шукати в різних джерелах інформацію і застосовувати нові знання, виробляти вміння діяти, прагнути творчості та саморозвитку [1]. Тому завдання всебічного педагогічного сприяння саморозвитку й творчої самореалізації учнів має опинитися в центрі виховної та освітньої діяльності сучасної школи.

Проблема творчої активності особистості залишається однією з найактуальніших і репрезентується всебічно і досить ґрунтовно: в галузі психолого-педагогічного аналізу загальних та спеціальних здібностей (Л. Бочкарьов, І. Зязюн, Г. Костюк, Б. Теплов, В. Ражніков, С. Рубінштейн та ін.); філософії музики (Л. Тарапата-Більченко, Конфуцій та ін.); у загальній (Ю. Трофімов, В. Рибалка, О. Леонт'єв) та музичній (В. Медушевський, Е. Назайкинський) психології; загальній (Н. Гузій, А. Хуторской) та музичній педагогіці (Е.Абдулін, О.Апраксина, А. Козир, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька, Р. Савченко, В. Шульгіна, О. Щолокова, О. Хижна та ін.).

У працях Л. Виготського, Г. Падалки, О. Рудницької підкреслюється, що мистецтво збагачує свідомість учнів прикладами гуманізму, формує систему цінностей у процесі творчої самореалізації. Б. Теплов, Л. Виготський, І. Лернер, С. Сисоєва стверджували, що навчити творчості можна практично всіх дітей, завдяки вихованню інтересу до знань. Розвитку творчих здібностей особистості в процесі музичної діяльності присвячені праці С. Асаф'єва, Н. Ветлугіної, Б. Яворського, які вважали предмети музичного циклу ефективним засобом творчого розвитку особистості. Велика увага в галузі музичної педагогіки приділяється вивченню музичної творчості дітей (Н. Брюсова, Н. Вишнякова, Д. Кабалецький, Е. Печерська), ролі мистецтва в становленні особистості (Е.Абдулін, Б. Асаф'єв, Л. Виготський, Б. Лихачов, Г. Падалка, О. Рудницька, В. Сухомлинський, О. Щолокова, Б. Яворський та ін.).

Незважаючи на значну кількість теоретичних досліджень, які було проведено в галузі музичної освіти, значущість даної проблеми не знижується. До тепер не робилися спроби проведення спеціальних досліджень з проблеми формування творчої активності засобом оптимізації форм навчальної діяльності молодших школярів на уроках музики. Актуальність проблеми обумовлена соціальною значимістю, необхідністю формування творчої активності на протязі сенситивного періоду онтогенезу, яким є молодший шкільний вік.

Специфіка процесу формування творчої активності засобами оптимального поєднання навчальних форм на уроці музики розглядається нами в контексті двох підходів: гуманно-естетичного та компетентнісного. *Гуманно-естетичний підхід*. Сучасна музична освіта активно використовує поняття "гуманізм" і "естетична розвиненість" як найбільш актуальні. Висування їх на ключові позиції у теоретичному плані є цілком закономірним з огляду на перехід до особистісно орієнтованої (гуманної) педагогіки, яка надає виняткового значення умінню індивіда прогнозувати і контролювати власну діяльність та власне життя. Гуманістична орієнтація підходу значною мірою ґрунтується на дослідженнях психолого-педагогічної теорії (Г. Балл, І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кузнєцова, В. Моляко, О. Норіна, С. Сисоєва та ін.).

У музичній педагогіці означену проблему висвітлюють С. Горбенко, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалка, В. Рагозіна, О. Ростовський, Т. Турчин, О. Щолокова.

Ідея гуманно-естетичного розвитку особистості передбачає орієнтацію музичної освіти в початковій школі на спонування учнів до естетичного переживання гуманістичних цінностей мистецтва як засобу поєднання окремих концептів, що стосуються: втілення гуманістичної парадигми початкової музичної освіти; домінування національного мистецтва

у змісті музичної освіти молодших школярів; розроблення і застосування методів роботи, іманентних сутності мистецтва; наданні переваги інтуїтивно-образним засобам осягнення музичного мистецтва молодшими школярами в навчальному процесі перед раціонально-логічними; підсилення ролі гедоністичного спрямування музичного навчання учнів початкової школи; використання сучасних можливостей мистецької інформатизації як додаткового засобу інтенсифікації музичного навчання, врахування дії культурологічних чинників прогресивного розвитку початкової музичної освіти [4].

Сучасний етап модернізації шкільної мистецької освіти пов'язаний із упровадженням *компетентнісного* підходу до змісту та організації художньо-естетичного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах. З огляду на це актуалізується потреба у розвитку компетентнісної художньо-естетичної освіти школярів, зорієнтованої на засвоєння особистістю конкретних навчальних результатів – знань, умінь, навичок, формування ставлень, досвіду, рівень засвоєння яких дозволяє їй діяти адекватно у певних навчальних і життєвих ситуаціях.

До визначення сутності поняття „компетентність”, переліку необхідних для сучасної молоді людини компетентностей і розробки технологій їх формування долучилися вітчизняні та зарубіжні науковці: Н.Бібік, Л.Ващенко, М. Красовицький, О.Локшина, О.Савченко, О.Овчарук, Л.Парашенко, О. Пометун, С.Трубачова, А.Хуторський та ін.

Урок музичного мистецтва є тим середовищем, у якому розгортається процес взаємодії, спілкування між вчителем і учнем, вчителем і музикою, учнями і музикою тощо. Діяльність педагога на уроках музичного мистецтва на всіх його етапах є спілкуванням, яке вчитель організовує в різних видах та формах музичної діяльності учнів. Компетентнісний підхід підсилює важливість творчої, проектної, інтерактивної та практичної діяльності. Разом із цим він обумовлює діалогічність, самоорганізацію, вибірковість щодо вибору змісту та форм діяльності, актуалізацію досвіду, удосконалення методів та освітніх технологій. Формування компетентностей молодшого школяра визначається за трьома напрямками – когнітивно-операційному, культурно-поведінковому та громадянському, які складають підґрунтя особистісно-компетентнісного розвитку молодшого школяра. Отже, компетентнісний підхід можна вважати сучасним симбіозом традиційних підходів, а саме: культурологічного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, дидактоцентричного та ін.

На засадах гуманно-естетичного та компетентнісного підходів було визначено принципи формування творчої активності молодших школярів засобом оптимального поєднання форм навчальної діяльності на уроці музики.

Принцип загальності і доступності творчої діяльності, що передбачає змогу включення всіх дітей у сферу музики. Загальність творчої діяльності молодших школярів означає, що у навчально-виховний процес має бути задіяно учнів усього класу. Доступність їх творчої діяльності впливає з вимог, вироблених багатовіковою практикою навчання з одного боку, і закономірностей вікового розвитку, організації та здійснення дидактичного процесу відповідно до рівня розвитку учнів – з іншого. Принцип передбачає роботу педагога з відбору таких дидактичних засобів, які відповідають рівню розвитку творчих можливостей більшості дітей, враховують рівень розвитку меншості, а тому сприяють їх розвитку. Доступним для дитини є те, що відповідає його рівню мислення, обсягу накопичених знань та умінь. Принцип загальності і доступності творчої діяльності вимагає організації навчально-виховного процесу відповідно до якості й рівня підготовленості дітей до навчання, що виключає фізичне, інтелектуальне й моральне перевантаження учнів та потребує такого добору навчального матеріалу й організації викладання, що дозволяє працювати в зонах актуальної дії та найближчого розвитку дитини (Л.Виготський). Цьому зарадять: пред'явлення матеріалу в найбільш зручній для засвоєння формі, його структурування, виділення головного, постановка певних акцентів тощо; зняття напруги, що виникає від порушення взаємодії між учасниками педагогічного процесу; перехід у навчанні від близького до далекого, від простого до складного, від легкого до важкого, від відомого до невідомого і навпаки.

Принцип педагогічної підтримки і партнерської взаємодії вчителя і учнів, що передбачає ціннісне ставлення педагога до дитини. Оптимальною творчою педагогічною взаємодією педагога і вихованця вважаємо таку, яка забезпечує не тільки успішне засвоєння знань, умінь, навичок, а й позитивну динаміку розвитку творчих можливостей дітей в конкретних умовах роботи педагога. Принцип відображає взаємозумовленість творчого особистісного розвитку суб'єктів у системі "педагог-вихованець"; відбиває взаємозалежність і взаємозумовленість творчої педагогічної роботи вчителя і творчої навчальної діяльності дітей.

Принцип зацікавленості творчою діяльністю, що передбачає організацію уроку музики на основі гри. Проблема цікавості навчально-виховного процесу – фундаментальна в музичній педагогіці, адже без емоційного захоплення неможливо досягти мінімальних результатів; вона характеризує атмосферу уроку музики. Реалізація принципу пов'язана з розвитком у школярів позитивного емоційно-естетичного ставлення до музики, до процесу засвоєння знань, до різновидів музичної діяльності, що забезпечується: вивченням музики як живого мистецтва; зв'язком музики з життям; застосуванням різних форм спілкування з музикою; вмінням вчителя захоплювати розповідати про музику, виразно її виконувати; методами музичного виховання.

Принцип оптимального поєднання форм навчальної діяльності на уроках музики, що спрямовується на задоволення навчальних потреб, інтересів і соціальних спрямувань дітей. У реалізації цього принципу потрібно постійно враховувати й співвідносити мету, зміст, труднощі різних видів роботи, методи і форми її організації з особливостями розвитку творчих здібностей учнів; комплексність різних форм і видів творчої музичної діяльності. Можливості форм навчальної діяльності простежуються у зв'язку зі стратегією їх використання в процесі формування творчої активності дітей.

Принцип збалансованості розвитку емоційної, інтелектуальної і фізичної сфер особистості молодшого школяра, який передбачає його гармонійний розвиток. Гармонійний розвиток особистості молодшого школяра вимагає реалізації завдань щодо формування соціально значущих цінностей особистості: розвитку пізнавальних, творчих, організаторських, комунікативних здібностей; створення умов для самопізнання, самовизначення, самореалізації особистості дитини; стимулювання прагнення кожного учня до самоосвіти та самовдосконалення; виховання громадянських якостей особистості.

Принцип варіативності змісту творчої діяльності, що передбачає особистісно орієнтований підхід педагога до організації уроку музики відповідно за бажаннями, інтересами і потребами дітей. Принцип виражає необхідність подолання одноманітності програмових завдань, навчально-виховного змісту, матеріального середовища, розвивального обладнання, яке має забезпечуватися через збагачення методичного арсеналу учителів розмаїттям методів і прийомів, форм роботи з дітьми, розвитком спроможності приймати та розуміти відмінності індивідуального розвитку кожної дитини (культурні, особистісні, фізичні, вікові, статеві тощо), з повагою ставитися до будь-яких своєрідностей та з огляду на це створювати варіативне середовище. Принцип виражає розуміння можливості різних варіантів рішення задачі і вміння здійснювати систематичний перебір варіантів, забезпечує право вчителя на самостійність у виборі навчальної літератури, форм і методів роботи, ступінь їх адаптації в навчальному процесі.

Принцип рефлексії результатів творчої діяльності сприяє формуванню аналітичного мислення, самоорганізації і самостійності. Його застосування передбачає максимальну орієнтацію на творче начало у навчальній діяльності, засвоєння власного досвіду творчої діяльності, формування здатності самостійно знаходити рішення завдань, які не зустрічались раніше, самостійне «відкриття» нових способів дій. Цей принцип відображає необхідність виявлення можливостей змісту навчального матеріалу для посилення його орієнтації на формування творчої особистості дитини. При плануванні та організації взаємодії педагога і вихованця зміст навчального матеріалу має максимально використовуватися для розвитку мотивів, характерологічних особливостей, творчих умінь і психологічних процесів, які мають провідне значення для творчої діяльності, і забезпечувати, насамперед, розвиток

дивергентного мислення, умінь генерувати нові ідеї, знаходити нетрадиційні шляхи вирішення проблемних завдань. Реалізації принципу в практичній діяльності сприяє аналіз змісту навчального матеріалу з метою його креативного посилення, застосування навчальних і навчально-творчих завдань, методів і прийомів стимулювання творчої активності учнів, використання завдань психологічної діагностики для розвитку творчих якостей особистості. Принцип реалізується через оціночну діяльність учителя і учня, через критичний аналіз, логічну обґрунтованість, узагальнення і систематизацію накопичених знань, розробку цілей. Послідовність формування рефлексії результатів творчої діяльності має таку динаміку: аналіз і оцінка, взаємоаналіз і взаємооцінка, самоаналіз і самооцінка.

На визначених засадах було обґрунтовано добір організаційних форм та методів розвитку творчої активності молодших школярів засобом оптимального поєднання форм навчальної діяльності на уроці музики.

Література

1. Державний стандарт початкової загальної освіти / Постанова Кабінету Міністрів України №462 від 20 квітня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/i
2. Падалка Г. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) // Г. Падалка . – К. : НПУ, 2007. – С.7-11.
3. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць / Ред. колегія О.П. Щолокова та інші. – К.: НПУ, 2000. – 181 с.
4. Турчин Т. Вивчення української музики в початковій школі : методичні рекомендації / Т. Турчин. – Чернігів, 2012. – 32 с.

УДК 373.2.016:78

Малашевська І. А.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ МУЗИКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ МУЗИКОТЕРАПІЇ

У статті висвітлюються концептуальні основи саногенно-особистісної парадигми музичної освіти дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Її сутність визначається як система ідей, яка сприяє підвищенню продуктивності навчання музиці у системі дошкільної та початкової шкільної освіти на основі актуалізації резервних й адаптивних можливостей дитячого організму засобами музикотерапії. На основі методів теоретичного аналізу психолого-педагогічної та мистецтвознавчої літератури у статті висвітлені основні принципи інноваційної освіти дошкільників і молодших школярів.

Ключові слова: навчання музики, дошкільники і молодші школярі, саногенно-особистісний підхід, музикотерапія.

В статье освещаются концептуальные основы саногенно-личностной парадигмы музыкального образования детей дошкольного и младшего школьного возраста. Её суть определяется как система идей, которая способствует повышению продуктивности обучения музыке в системе дошкольного и начального школьного образования на основе актуализации раскрытия резервных и адаптивных возможностей детского организма средствами музыкотерапии. На основе методов теоретического анализа психолого-педагогической и искусствоведческой литературы в статье освещены основные принципы инновационного образования дошкольников и младших школьников.

Ключевые слова: обучение музыке, дошкольники и младшие школьники, саногенно-личностный подход, музыкотерапия.

The article reveals the methodological aspects of implementation of sanogen personal approach to the educational process of music teaching pre schooler and the junior pupils. Its